

Wstęp 5

1. Fizjonomia stulecia 5
2. Zakres geograficzny i rzeczowy 6
3. Daty graniczne 7
4. Konstrukcja 8
5. Stan badań 9

Postscriptum do drugiego wydania 12

CZĘŚĆ I. PRZEMIANY W SKALI STULECIA

Rozdział I. Ludność 13

1. Wzrost zaludnienia 13
2. Migracje 19
3. Rozwój miast 22

Rozdział II. Gospodarka 29

1. Gospodarka światowa a merkantylistyczna polityka gospodarcza 29
2. Rolnictwo europejskie 31
3. Plantacje zamorskie, niewolnictwo, Antyle 34
4. Rybołówstwo i łowiectwo 39
5. Przemysł 41
6. Transport 46
7. Handel międzynarodowy 49
8. Produkcja szlachetnych metali i obieg pieniądza 52
9. Akumulacja i inwestowanie kapitałów 59
10. Problem daty 1750. Ruch cen 62

Rozdział III. Społeczeństwo 64

1. Szlachta 64
2. Mieszczaństwo, ludzie interesu, wolne zawody 69
3. Lud miejski i początki klasy robotniczej 72
4. Chłopi 75
5. Życie codzienne 79
6. Narody 86

Rozdział IV. Państwo 89

1. Monarchie i oligarchie 89
2. Administracja 92
3. Wojskowość 95
4. Skarbowość 100
5. „Policja” 104
6. Sądownictwo 106
7. Państwo a Kościół 109

Rozdział V. Oświata i Oświecenie 114

1. Przewrót umysłowy 114
2. Wychowanie i szkolnictwo 120

3. Świeckie środowisko intelektualne. Towarzystwa naukowe, kręgi literackie, loże masońskie **126**
4. Książki i czasopisma **129**
5. Wiara w postęp **132**

Rozdział VI. Europa w świecie 134

1. Wielka Europa na mapie świata **134**
2. Europa, islam i Azja Południowo-Wschodnia **140**
3. Czarna Afryka **149**
4. Afryka Północna i Bliski Wschód **153**
5. Chiny pod panowaniem mandżurskiej dynastii Cing **159**
6. Ekspansja mandżursko-chińska **168**
7. Japoński izolacjonizm **173**
8. Misje **175**
9. Podróże badawcze i odkrycia geograficzne **186**
10. Wyobrażenia o świecie pozaeuropejskim. Dobry dzikus i chińszczyzna **193**

CZĘŚĆ II. UKSZTAŁTOWANIE SIĘ EUROPY XVIII W. (1700-1733)

Uwagi wstępne **201**

Rozdział I. Wojna o sukcesję hiszpańską (1702-1714) 202

1. Mocarstwa zachodnie po pokoju w Rijswijk **202**
2. Testament Karola II (1700) **203**
3. Koalicja przeciw Francji – układ sił (1701-1702) **204**
4. Sukcesy wojenne koalicji (1702-1709) **206**
5. Rozkład koalicji (1710-1712) **207**
6. Traktaty pokojowe w Utrechcie (1713) i Rastatt (1714) **209**

Rozdział II. Nowy układ stosunków w Europie Zachodniej 211

1. Zmiany rządów w Anglii i Francji (1714-1715). Sojusz brytyjsko-francuski (1716) **211**
2. System angielsko-francuski i zmienne przymierza (1716-1731) **212**
3. Sprawy włoskie (1717-1731) **213**
4. Wielkie kryzysy finansowe (1719-1720) **214**
5. Rywalizacje handlowe. Sprawa Kompanii Ostendzkiej (1722-1731) **216**
6. Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii. Szkocja i Irlandia **218**
7. Parlamentarno-gabinetowe rządy wigów w Anglii. Robert Walpole (1721-1742) **219**
8. Holandia bez stadhoudera (1702-1747) **221**
9. Ostatnie lata panowanie Ludwika XIV **223**
10. Regencja (1715-1723) i rządy we Francji kardynała Fleury (1726-1743) **224**
11. Hiszpania pod panowaniem Burbonów. Filip V (1700-1746) **226**
12. Przewaga Austrii we Włoszech. Królestwo Sardynii **228**
13. Francuskie i brytyjskie kolonie w Ameryce Północnej **229**
14. Hiszpańskie i portugalskie kolonie w Ameryce Łacińskiej **231**

Rozdział III. Wojna północna i wojny tureckie (1700-1721) 233

1. Początki panowania Piotra I (1689-1700) **233**
2. Elektor saski królem Polski (1697). Koniec wojny tureckiej (1700) **236**
3. Szwecja i Dania. Początki panowania Karola XII (1697-1700) **237**
4. Liga Północna przeciw Szwecji (1698-1700) **238**

5. Zwycięstwa Karola XII. Podbój przez Szwecję Polski i Saksonii (1700-1706) **238**
6. Decydująca rozprawa między Szwecją i Rosją. Bitwa pod Połtawą (1709) i jej następstwa **240**
7. Wojny tureckie i sprawy bałkańskie (1709-1718) **242**
8. Dalsze zmagania nad Bałtykiem i koniec wojny północnej (1712-1721) **245**

Rozdział IV. Nowy układ stosunków w Europie Wschodniej 248

1. Cesarstwo rosyjskie Piotra I **248**
2. Zachwianie i przywrócenie samodzielnia w Rosji (1725-1730). Bironowszczyzna (1730-1740) **253**
3. Opanowanie całych Węgier przez Habsburgów (1699-1718) **255**
4. Monarchia Karola VI (1711-1740) **257**
5. Królestwo pruskie. Militarizm Fryderyka Wilhelma I (1713-1740) **259**
6. Upadek absolutyzmu w Szwecji (1719-1723). Rządy Arvida Horna (1720-1738) **262**
7. Polska w unii z Saksonią i pod wpływem Rosji. August II (1697-1733) **264**
8. Imperium tureckie za panowania Ahmeda III (1703-1730) i w wojnie z Persją (1730-1736) **267**
9. Sojusz dworów cesarskich (1726) i traktat trzech czarnych orłów (1732) **270**
10. Sprawa Stanisława Leszczyńskiego i francuska koncepcja „bariery wschodniej” **272**

Rozdział V. Późny barok i wczesne Oświecenie 274

1. Geografia kultury europejskiej pierwszych dziesięcioleci XVIII w. Miejsce w niej Francji i kartezjanizmu **274**
2. Kościoły i prądy religijne. Jansenizm, pietyzm, bracia morawscy **279**
3. Wyjście poza chrześcijaństwo. Religia naturalna, deizm, masoneria **283**
4. Ojcowie Oświecenia: Newton, Locke, Shaftesbury, Mandeville, Bayle, Fontenelle **286**
5. Postawa koncyliatorska i nowa filozofia szkolna. Leibniz i Wolff **293**
6. Nauki humanistyczne. Naturalizm, erudycja, historyzm **297**
7. Literatura i publicystyka **299**
8. Sztuki plastyczne **306**
9. Muzyka i balet **311**

CZĘŚĆ III. STARY ŁAD I OŚWIECENIE (1733-1763)

Uwagi wstępne **317**

Rozdział I. Wojny kontynentalne 1733-1748 319

1. Antagonizm francusko-austriacki i rozkład „systemu” angielsko-francuskiego (1731-1732) **319**
2. Podwójna elekcja w Polsce (1733) **320**
3. Wojna o polską sukcesję (1733-1735) i pokój wiedeński (1738) **321**
4. Wojna Rosji i Austrii z Turcją i pokój belgradzki (1735-1739) **323**
5. Północna polityka Francji i wojna szwedzko-rosyjska (1741-1743) **324**
6. Początek panowania Fryderyka II i podbój Śląska przez Prusy (1740-1741) **325**
7. Pierwsza faza wojny o sukcesję austriacką – wojna niemiecka (1741-1743) **327**
8. Druga faza wojny o sukcesję austriacką – wojna powszechna (1744-1748) **328**
9. Pokój w Akwizgranie (1748) **331**

Rozdział II. Wojny kolonialne i wojna siedmioletnia (1739-1763) 333

1. Konflikty amerykańskie (1739-1755) **333**
2. Walki Francji i Wielkiej Brytanii w Indiach (1744-1754) **335**
3. Odwrócenie przymierzy i początek wojny siedmioletniej (1755-1757) **336**
4. „Cud domu brandenburskiego” (1757-1761) **340**
5. William Pitt i zwycięstwa Anglii na morzach i w koloniach (1757-1762) **342**
6. Przewroty petersburskie i traktaty pokojowe (1762-1763) **344**

Rozdział III. Monarchie starego ładu 348

1. Podział na monarchie i republiki **348**
2. Papiestwo i monarchowie. Benedykt XIV (1740-1758) **349**
3. Królestwa i księstwa włoskie **350**
4. Hiszpania Ferdynanda VI (1746-1759) **352**
5. Portugalia za panowania Jana V (1706-1750) i na progu rządów Pombala **353**
6. Hiszpańskie i portugalskie kolonie w Ameryce Łacińskiej. Sprawa jezuickich redukcji w Paragwaju **355**
7. Francja Ludwika XV i markizy Pompadour (1743-1764) **356**
8. Monarchia habsburska Marii Teresy (1740-1765) **359**
9. Księstwa niemieckie **361**
10. Prusy Fryderyka II (1740-1786) **364**
11. Dania i Norwegia za panowania Chrystiana VI (1730-1746) i Fryderyka V (1746-1766) **366**
12. Rosja za panowania Elżbiety Pietrownej (1741-1762) **367**
13. Turcja w latach pokoju (1739-1768) **368**

Rozdział IV. Republiki starego ładu 370

1. Republiki włoskie **370**
2. Rzesz niemiecka i jej wolne miasta **372**
3. Szwajcaria **373**
4. Holandia neutralna (1748-1780) **375**
5. Anglia pod rządami Pelhamów (1744-1762) **376**
6. Bilans ery wigów, ustrój „starej Anglii” i ruch metodystów **377**
7. Polska Potockich i Czartoryskich pod panowaniem Augusta III (1733-1763) **381**
8. Szwecja „kapeluszy” i „czapek” (1739-1771) **384**
9. Kolonie w Ameryce Północnej **386**

Rozdział V. Południe wieku Oświecenia i stylu rokoko 389

1. Zmiany w geografii kultury europejskiej **389**
2. Filozofia i „filozofowie”. Wolter **391**
3. Nauki ścisłe. Euler **397**
4. Nauki przyrodnicze. Linneusz i Buffon **402**
5. Historia i doktryny polityczne. Wolter i Monteskiusz **406**
6. Kameralizm i fizjokratyzm. Quesnay **410**
7. Encyklopedia i encyklopedyści. Diderot **414**
8. Chrześcijańskie Oświecenie i opozycja przeciw „filozofom” **417**
9. Literatura **420**
10. Sztuki plastyczne. Rokoko **427**
11. Muzyka i balet **433**
12. Oświecenie i rokoko. Kontrast czy współbrzmienie? **437**

CZĘŚĆ IV. KRYZYS STAREGO ŁADU (1763-1789)

Uwagi wstępne **441**

Rozdział I. Przyływ ekspansji rosyjskiej. Sprawa polska i kwestia wschodnia (1762-1793) 443

1. Panowanie Piotra III i początki panowania Katarzyny II w Rosji (1762-1764) **443**
2. Sytuacja po wojnie siedmioletniej i „system północny” **444**
3. Koniec czasów saskich w Polsce i elekcja Stanisława Augusta (1762-1764) **446**
4. Polska w „systemie północnym” (1764-1768) **447**
5. Konfederacja barska i wojna rosyjsko-turecka (1768-1772) **449**
6. Pierwszy rozbiór Polski (1772) **451**
7. Monarchiczny zamach stanu w Szwecji i koniec wojny rosyjsko-tureckiej (1772- 1774) **453**
8. Polska pod protektoratem Rosji (1773-1788) **455**
9. Rozpadnięcie się przymierza mocarstw rozbiorowych. Wojna o sukcesję bawarską (1778-1779), zbliżenie austriacko-rosyjskie (1780-1781) i „Fürstenbund” (1785) **456**
10. Zajęcie Krymu przez Rosję (1783). Czarnomorskie poczynania i plany Katarzyny II i Potiomkina **458**
11. Wojna wschodnia i wojna szwedzko-rosyjska (1787-1792) **460**
12. Drugi rozbiór Polski (1793) **462**
13. Rozbiór Polski przejawem kryzysu starego ładu **463**

Rozdział II. Sukcesy i załamania oświeconego absolutyzmu 465

1. Oświecony absolutyzm, jego prekursorzy i jego cechy istotne **465**
2. Fryderyk II prototypem „filozofa na tronie” **467**
3. Zniesienie zakonu jezuitów (1758-1773) i ofensywa monarchicznych rządów przeciw papiestwu. Pontyfikat Piusa VI (1775-1799) **469**
4. Reformy Pombala i arystokratyczna reakcja w Portugalii **472**
5. Hiszpania za panowania Karola III (1759-1788) **474**
6. Ameryka Łacińska w czasach Pombala i Karola III **477**
7. Reformatorzy i książęta Italii **481**
8. Współrządy Marii Teresy i Józefa II w monarchii habsburskiej (1765-1780) **484**
9. Rządy osobiste Józefa II (1780-1790) **486**
10. Księstwa Rzeszy i Prusy na początku panowania Fryderyka Wilhelma II **491**
11. Dania za czasów obłąkanego króla Chrystiana VII **494**
12. Szwecja za panowania Gustawa III (1771-1792) **496**
13. „Semiramida Północy”. Poczynania reformatorskie i oświatowe Katarzyny II w latach 1764-1774 **499**
14. Powstanie Pugaczowa (1773-1774) i umocnienie imperium szlachty rosyjskiej (1775-1792) **503**
15. Elementy oświeconego monarchizmu w Polsce (1764-1788) **508**
16. Od oświeconego absolutyzmu do oświeconego konserwatyzmu **512**

Rozdział III .Wielka Brytania i powstanie Stanów Zjednoczonych 514

1. Kryzys polityczny „starej Anglii” (1762-1782) **514**
2. Konflikt amerykańskich kolonii z Koroną brytyjską (1763-1775) **521**
3. Pierwsza faza wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych. Wojna angielsko-amerykańska (1775-1778) **524**
4. Druga faza wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych – wojna powszechna (1778-1782) **529**
5. Pokój wersalski (1783) i traktat handlowy angielsko-francuski (1786) **534**

6. Sprawa Irlandii i Kompanii Wschodnioindyjskiej w latach kryzysu imperium brytyjskiego **537**
7. Konsolidacja rządów parlamentarno-gabinetowych i imperium brytyjskiego za ministerium Pitta Młodszego **541**
8. Początki rewolucji przemysłowo-technicznej w Anglii **545**
9. Społeczne następstwa rewolucji przemysłowej i jej oddziaływanie poza Anglią **554**
10. Dekolonizacja czy rewolucja w Ameryce? **557**
11. Konstytucja Stanów Zjednoczonych (1787) i prezydentura Waszyngtona (1789) **560**

Rozdział IV. Ku rewolucji na kontynencie europejskim 567

1. Umowa społeczna Jana Jakuba Rousseau (1762) **567**
2. Rousseau i trzy republiki: Genewa, Korsyka i Polska **570**
3. Rewolucja holenderska (1786-1787) **577**
4. Powstanie w Belgii i w Leodium (1787-1791) **579**
5. Przewroty polityczne w Polsce. Od „patriotyzmu” do „jakobinizmu” (1787-1794) **581**
6. Król i parlamenty. Ostatnie lata panowania Ludwika XV (1763-1774) **583**
7. Trudności ekonomiczne i reakcja feudalna za panowania Ludwika XVI (1774-1789) **587**
8. Załamanie się prób monarchicznych reform. Turgot (1774-1776). Necker (1777-1781). Calonne (1783-1787) i Brienne (1787-1788) **589**
9. Załamanie się starego ładu we Francji (1788-1789) **592**

Rozdział V. Późne Oświecenie, preromantyzm i neoklasycyzm 597

1. Dalsze zmiany w geografii kultury europejskiej **597**
2. Nauki ścisłe i przyrodnicze. Lavoisier **599**
3. O kilku wynalazkach (chronometr, piorunochron, balon, szczepionka) **605**
4. Późne Oświecenie, utylitaryzm **608**
5. Humanitaryzm i sentymentalizm **613**
6. Nowe kierunki w filozofii. Rousseau. Reid. Kant **618**
7. Doktryny ekonomiczne i polityczne. Smith. Burke. Morelly. Mably **624**
8. Literatura. Preromantyzm **633**
9. Sztuki plastyczne. Neoklasycyzm **643**
10. Muzyka. Wiedeński klasycyzm **652**

Posłowie do trzeciego wydania 658

BIBLIOGRAFIA, BIBLIOGRAFIA UZUPEŁNIAJĄCA, TABLICA SYNCHRONICZNA, ZESTAWIENIE GŁÓWNYCH WĄTKÓW WYKŁADU, INDEKSY, SPISY

Bibliografia 663

Bibliografia uzupełniająca (*Anna Kalinowska, Michał Straszewicz*) **682**

Tablica synchroniczna (*Anna Kalinowska, Michał Straszewicz*) **691**

Zestawienie głównych wątków wykładu historii powszechnej wieku XVIII (problemy egzaminacyjne) (*Anna Kalinowska, Michał Straszewicz*) **716**

Indeks osób 719

Indeks nazw geograficznych i etnicznych 749

Spis map 769

Spis wykresów 769

Spis tabel 769